

ISBN: 978-605-7949-04-2

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

Ketebe Yayınları: 87

Araştırma



Editör

Dilara Yabul

Kapak

Harun Tan

Düzeltili

Cihan Aldık

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

1. BASKI

Ekim 2018
İstanbul

ketebe.com

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 34989

Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212.612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

İhlas Gazetecilik A.Ş.

Matbaa Sertifika No: 12227

Merkez Mah. 29 Ekim Cad.

İhlas Plaza No: 11 A/41

Yenibosna Bahçelievler / İstanbul

Tel: 212.454 37 11

© Orijinal adı *Dervishes and Islam in Bosnia: Sufi Dimensions to the Formation of Bosnian Muslim Society* olan bu kitabın Türkiye'de tüm yayın hakları Telif Sözleşmesi gereği Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ne aittir.

Bosna'da
Dervişler ve İslam
Müslüman Bosna Toplumunun
Oluşumunda Tasavvufî Boyutlar



INES AŠČERİĆ - TODD

ÇEVİRİ

HARIS MACIĆ - ÖZGE KOBAK

KETEBE

Ines Aščerić-Todd

Ines Aščerić-Todd, Durham Üniversitesi'nde Arapça ve İslam ve Ortadoğu Çalışmaları bölümünde lisans eğitimi aldıktan sonra Osmanlı İmparatorluğu özelinde İslam ve İslam tarihi çalışmalarına yönelir. Oxford Üniversitesi'nde Osmanlı Türkçesi Çalışmaları'nda yüksek lisans, yine aynı üniversitede Doğu Çalışmaları'nda da doktora derecesini tamamlar. Durham Üniversitesi Kütüphanesi'nde Arapça ve Osmanlıca uzmanı olarak görev yaptıktan sonra, Princeton Üniversitesi'nde İslamî ve Osmanlı elyazmaları uzmanı olarak çalışır. Akademik ilgi alanları genel olarak Ortadoğu ve Osmanlı İmparatorluğunun sosyal ve kültürel tarihi olsa da Todd, tasavvuf ve tarikatların sosyal ve kültürel tezahürleri, Ahilik, loncalar, Osmanlı şehir mimarisi, tekkeler ve tekkelerin Osmanlı şehir kalkınmasındaki rollerini de çalışmaktadır. Yazar, hâlihazırda Edinburgh Üniversitesi'nde ders vermektedir. Yayımlanmamış tek kitabı olan Todd, *Travellers in Ottoman Lands: Botanical Legacy* kitabının editörlerinden biridir.

İçindekiler

Önsöz	7
Giriş	11
Hedef ve Kapsam	11
Bosna’da İslam - Tarih, Tarihyazımı ve Siyasî Boyutlar	24
Parametreler, Kaynaklar ve Metodoloji.....	38
“Senkretizm” ve “Heterodoksi” Hakkında Bir Not.....	41

I. KISIM

Osmanlı Bosnası’nda Fetih, Yerleşim ve Şehir Oluşumu: Bosna Müslüman Toplumunun Gelişiminin İlk Safhalarında Sûfilerin Katkısı



1. Bölüm - Osmanlılar Tarafından Fethi ve Dervişler.....	51
2. Bölüm - Bosna’da İlk Tekkeler.....	81
3. Bölüm - Bosna Kasabalarının Kurucuları Olarak Dervişler.....	97

II. KISIM

Osmanlı Bosnası’nda Şehrin Unsurları: Şehir Hayatının Kalbinde Esnaf Loncaları, Tekkeler ve Derviş Gelenekleri



4. Bölüm - Ahiler, Tarikatlar ve Bosna’daki Loncaların Dinî Karakteri.....	115
---	-----

5. Bölüm - Fütüvvet Belgeleri: Fütüvvetnâmeler, Şecerenâmeler ve Pirnâmeler	129
6. Bölüm - Loncalarda Cezalar, Törenler ve Kutlamalar	155
7. Bölüm - Ahi Baba.....	173
8. Bölüm - Loncalar ve Devlet.....	187
9. Bölüm - Loncalar ve İslamlaşma Süreci.....	197

III. KISIM

Bosnalı Dervişlerin Siyasî Rollerî: Hamzavîler - Bir Tarikat mı Yoksa Sosyo-Politik Bir Hareket mi?



10. Bölüm - Hamzavî Hareketinin Altın Çağı ve Sonu.....	215
11. Bölüm - Hamzavî Tarikatının Temelleri: Hamza Dede'nin Tekkesi ve Tuzla Bölgesinde İslamlaşma	233
Sonuç	241
Kaynakça	247
Dizin	263

Önsöz

Brill Yayınevi'nin 1994 yılından günümüze kadar sürdürdüğü *Osmanlı İmparatorluğu ve Mirası: Siyaset, Toplum ve İktisat* adlı yayın serisi, dünyanın önde gelen Osmanlı tarihçileri arasında yer alan merhum Halil İncik, Suraiya Faroqi ve Boğaç Ergene'nin editörlük yaptığı ve ülkemizden Fikret Adanır, İdris Bostan ve Ahmet Yaşar Ocak gibi değerli tarihçilerin danışma kurulu üyeleri arasında bulunduğu uzun soluklu bir projedir. 2015 yılında bu serinin elli sekizinci kitabı olarak yayınlanan ve *Dervishes and Islam in Bosnia: Sufi Dimensions to the Formation of Bosnian Muslim Society* başlığını taşıyan bu çalışma, yazar Ines Aščerić-Todd'un 2005 yılında Oxford Üniversitesi'nde başarıyla savunduğu doktora tezinin geliştirilmiş hâlidir.

Her şeyden önce, bu eserin taşıdığı bilimsel katkıların, genel olarak kültür ve medeniyet tarihimiz ve özel olarak Osmanlı tarihi alanlarında çalışan araştırmacılarımız tarafından değerli bulunacağını umuyorum. Bunun yanında, kitabın öne çıkardığı önemli hususlardan en azından şu ikisinin okuyucu tarafından kitap boyunca akılda tutulmasını öneriyorum:

(i) Kitlese din değıştirme olgusunun kişisel ihtida olaylarından çok daha farklı nedenlere sahip olduğu hususu birçok açıdan dikkate değerdir. Boşnak milletinin Müslümanlaşma süreci, fethin tarihi 1463'ten 50 yıl önce başlamış ve yaklaşık

200 yıl devam etmiştir. Şaşırtıcı bir şekilde, bu süreçte “dinî propaganda” olarak niteleyebileceğimiz araçların hemen hemen hiç kullanılmadığı, bunun yerine bu topraklarda gerçekleşen İslamlaşmanın emniyet, toplumsal huzur, yatırım, şehirleşme, geçim imkânı ve refah gibi durumlarla doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Kitabın ana temasını oluşturan bu meselenin gereğince anlaşılması, din, siyaset, iktisat, kültür ve sanat gibi, günümüzde çok farklı sahalarda faaliyet gösteren insanlarımız için yol gösterici olabilir.

(ii) Bu eserin dikkatlerimize sunduğu bir diğer husus, tarikatların ve tasavvufî geleneklerimizin toplumsal alandaki birleştirici rolüdür. Hukukî ve ahlâkî alanların birbirinden oldukça kopuk ve irtibatsız kaldığı günümüzde, aradaki kopukluğu giderecek ve bütüncül bir davranış tarzını ilzam edecek sosyal yaptırımların eksikliği hissedilmektedir. Geçmişte ise Ahi teşkilatlarının ikame ettiği fütüvvet geleneği, bir taraftan hukukî denetimin erişemeyeceği noktalarda bireyi korurken, diğer taraftan tüccar ve zanaatkâr sınıfının geçim sağlama imkânını belirli ahlâkî ilkeleri gözetmelerine bağlı kılmıştır. Bu kitap, bir toplumda hukuk-ahlâk dengesinin nasıl sağlanacağını gösteren bazı önemli veriler önümüze sunmaktadır.

Bu kitabın çevirisinde bana eşlik eden değerli arkadaşım Özge Kobak’a özellikle teşekkür etmek isterim. Aynı şekilde, kitabın içeriğinden bahsettiğim andan itibaren bu tercümenin okuyucuyla buluşması için elinden gelen desteği esirgemeyen Yusuf Genç’e ve Ketebe’deki diğer mesai arkadaşlarına minnettar olduğumu ifade etmeyi borç bilirim. Son olarak, çeviri metnini baştan sona titiz bir şekilde okuyan ve düzeltmelerini yapan değerli mesai arkadaşım Yusuf Bilal Kara’ya can u gönülden teşekkür ederim.

Haris MACIĆ

Eylül-2018

İZMİR

Kısaltmalar

- Eİ²** : Encyclopaedia of Islam,
2. baskı, Leiden, 1960-2002
- IA** : İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1988-
- POF** : Prilozi za Orijentalnu Filologiju
- BOA** : Başbakanlık Osmanlı Arşivi
- GHB** : Gazi Husrev-begova Biblioteka

Boşnakça Telaffuz

- C/c** : “ts” (yatsı)
- Č/č** : sert “ç” (Almancadaki “tsch” gibi)
- Ć/ć** : “ç” (çok)
- Dž/dž** : sert “c” (İngilizcedeki “badge” gibi)
- Dj/dj** : “c” (cet)
- Đ/đ** : “c” (cet)
- J/j** : “y” (yapmak)
- Š/š** : “ş” (şaka)
- Ž/ž** : “j” (jilet)

Boşnakçada Türkçedeki “I/ı” sesi olmadığı için, küçük “ı” harfi alfabede bulunmamaktadır. Büyük harf “I” ise her zaman “İ” olarak okunmaktadır: Örneğin, “Ilijas” (İliyas).